

[Anmeldelse publiceret på www.teknologihistorie.dk 15. december 2008]

Yngve Skjæveland: *Teknologisk nyskaping og kulturell brytning: Norsk jernbane 1840-1880*. 294 sider. Avhandling til dr.art - graden ved NTNU 2008.

Der er med Yngve Skjævelands afhandling tale om et selvstændigt gennemført videnskabeligt arbejde, som på kvalificeret vis anvender historiefagets metoder og dermed yder et væsentligt bidrag til vores forståelse af et vigtigt og hidtil stort set udforsket emne i norsk teknologihistorie. Afhandlingen sætter ikke bare fokus på en forsømt side af moderniseringsprocessen i Norge, nemlig spørgsmålet om den teknologiske indretning og kulturelle tilegnelse af jernbanen som et allerede kendt men samtidig i norsk regi nybrydende teknisk system i anden halvdel af det 19. århundrede. Den fremdrager også et empirisk kildemateriale i form af tekniske regulativer, trykte artikler og litterære beretninger til belysning af dette spørgsmål. Dette materiale har i grunden været frit tilgængeligt for udforskning hele tiden, men det er afhandlingens store fortjeneste, at den tekniske og institutionelle diskurs bliver dekonstrueret og metodisk analyseret på en nytænkende måde. Der er tale om et både ambitiøst og prisværdigt projekt, som dog også rummer en del problematiske forhold i sin tilgang.

Når afhandlingen ikke kan siges at være helt vellykket, hænger det først og fremmest sammen med, at den rummer to delvis uforenelige metodiske ambitioner. Den ene ambition er at kortlægge den diskurs, der karakteriserer indretningen af det tekniske system. Da dette ikke tidligere er gjort, er det i sig selv et stort og fortjenstfuldt arbejde, der her er udført. Et prisværdigt arbejde som er den nødvendige forudsætning for at kunne indløse afhandlingens anden ambition, nemlig at undersøge hvordan disse bestræbelser på at systematisere jernbanedriften i praksis samtidig kom til udtryk i publikums oplevelse af mødet med denne praksis. På den ene side er der altså tale om en systemintern analyse af det regime som vokser ud af den tekniske praksis, på den anden side er der tale om et kontekstuel fokus på den virkningshistorie som kommer ud af denne sociale konstruktionsproces. Metodisk set er den første målsætning blevet gennemført på en mere overbevisende og vellykket måde end den anden målsætning. Det hænger sammen med den vidt forskellige måde som kildematerialet bliver udnyttet på til at undersøge afhandlingens to problemstillinger på.

I den systeminterne analyse udnyttes kildematerialet som levn af den praksis, der førte til etableringen og siden udbygningen af det tekniske system. Det er afhandlingens store styrke, at den konsekvent og velreflekteret tolker disse levn til et samlet billede "jernbanevæsenets" selvforståelse, men et mere konsekvent teoretisk afsæt i en foucaultinspireret vidensarkæologi eller et kuhnsk paradigmebegreb, kunne måske have skærpet det analytiske blik for konflikter og brud i endnu højere grad end tilfældet er. Som når det konstateres at skiftet i reglement fra 1854 til 1879 medførte gennemførelsen af et helt andet reguleringsprincip, som i stedet for at fokusere på personalegrupperne og foreskrive adfærden for den enkelte ansatte, nu var fokuseret på den samlede drift af jernbanen som et system. Den samlede proces frem mod etableringen af et nyt regulativ gennem hele perioden beskrives i et kontinuitetsperspektiv, hvor modsætningerne ophæves eller forsvinder ud af det samlede billede.

I den virkningshistoriske analyse lægges det samme kildemateriale til grund for undersøgelsen, men her udnyttes litteraturen som beretninger på 1. hånd når det gælder ophavsmandens egen syn på jernbanevæsenet tilstand, og som beretninger på 2. hånd, når det gælder udnyttelsen af kilder som beskriver trediemands opfattelse og adfærd på jernbanen, til at sige noget om befolkningens eller lægmands syn på denne nye rejsemåde mere generelt. Yngve Skjæveland demonstrerer sund kildekritisk sans og stor opfindsomhed, når det gælder om at udnytte det forholdsvis spinkle kildemateriale til at beskrive virkningshistorien gennem. Det er samtidig en svaghed ved afhandlingen at disse belæg ofte kommer til at virke som en tyndbenet dokumentation af hypoteser, fordi der kan rejses berettiget tvivl om kildematerialets repræsentativitet. Det hænger givetvis sammen med at det tekniske system i denne periode ikke er særligt udbredt i Norge og derfor har været udenfor størstedelen af befolkningens direkte erfaringshorisont og derfor ikke har sat sig noget spor hos dem. Det tyndbenede præg i dokumentationen her og hisset hænger givetvis også sammen med, afhandlingen vil undersøge for mange og forskellige ting på en og samme tid. Det er på den ene side meget ambitiøst, men får samtidig fremstillingen til at virke omkringfarende og ufokuseret sine steder.

Afhandlingens første kapitel rummer en indledning med problemformulering, et metodisk afsnit med begrebsafklaring og -definitioner og hertil en del meget fine teoretiske refleksioner, som til fulde demonstrerer at Yngve Skjæveland er yderst velbevandret i den internationale teknologihistoriske forskning. Dertil en noget kortfattet forskningsdiskussion, der med fordel kunne have været udvidet. Og endelig en præsentation af kildematerialet med nogle overvejelser over den måde, det kan udnyttes på. Sammenfattende rummer det analytiske kortlægningsarbejde der herefter er gennemført i afhandlingen dog i sig selv en stor og fortjenstfuld indsats, men det er ikke rimeligt at tro, at man også kan nå at inddrage, bearbejde og analysere så mange analytiske vinkler til bunds. Afhandlingens store fortjeneste er således den vel gennemførte empiriske kortlægning af emnefeltet og den gennemførte

analyse af systematiseringsprocessen og virkningshistorien, der i visse afsnit er ganske vellykket.

Afhandlingen er skrevet i et godt, klart og ukunstlet, men samtidig aldeles ubegribeligt spøjst sprog (vestlandsk nynorsk), hvilket dog ikke gør afhandlingen mindre læseværdig. Man kan føje til, at forfatteren trods gode formidlingsevner ikke desto mindre finder plads til at omgås kildematerialet med sproglig nuance, gode raisonnementer og med de fornødne metodiske overvejelser undervejs. De videnskabelige analytiske kvaliteter i afhandlingen virker stort set tæt integrerede med selve fremstillingen.

Sammenfattende må de her rejste indvendinger siges at berøre mindre væsentlige forhold ved afhandlingen. Yngve Skjæveland har med sin afhandling fremdraget, præsenteret og analyseret et ganske stort kildemateriale underkastet det en undersøgelse af et væsentligt og hidtil upåagtet historisk emne.

Michael F. Wagner